



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Manuale Parochorum

In Duos Libellos Partitum

De Decimis, oblationibus, Sepulturis, bonis Parochorum, aliisque scitu
utilissimis materiis

Engel, Ludwig

Salisburgi, 1668

§. 3. De obligatione legum in utroque foro.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40891

Conventus & Capitula Regularium ac collegiatarum Ecclesiarum sede vacante, quia regulariter non succedunt in iurisdictionem mortui Prælati, sed Episcopus vel alius Ordinarius eorum superior, ideò sine huius consensu statuere nihil possunt, nisi speciali privilegio aut consuetudine aliud obtentum foret.

§. III.

De obligatione legum in utroque foro.

S U M M A R I A.

1. *An Legislator teneatur suis legibus?*
2. *An & quatenus peregrini teneantur legibus loci transitus?*
3. *Particularibus statutis probabiliter non obligantur; exceptis certis casibus.*
4. *Resolvuntur contraria.*
5. *An peregrini teneantur alibi legibus domesticis?*
6. *Clerici quatenus teneantur legibus Laicorum.*
7. *Lex iusta in foro externo, est etiam iusta in interno.*

8. Ex-

8. Excipitur, nisi sit fundata in presumptione.
9. Vel merè pœnalis.
10. Leges tributorum & vectigalium an obligent in Conscientia.
11. Examinatur prolixè, an & quando leges infirmantes actus inter vivos, vel ultimarum voluntatum locum habeant in conscientia.
12. Potissima difficultas, quando irritatio fit ob defectum solennitatum.
13. Quo sensu soluta per errorem ex testamento non solenni repeti nequeant.

I **Q**Uæritur I. utrum Princeps vel legislator ipsemet sua lege obligetur? pro negativa est textus in l. Princeps ff. de legibus. ubi dicitur, Principem legibus solutum esse, & facit ratio, quod leges ferantur & dirigantur in subditos, non in legislatorem sibi enim imperare nemo potest teste juris Cons. in l. penult ff. de recept. arb. & sicut aliàs nec par in parem ita nec quisquam in se ipsum habere iurisdictionem videtur. Econtra pro affirmativa adducitur l. digna vox C. de LL. ubi Imperatores rescripserunt, digni

esse vocem maiestate regnantis legibus
 alligatum se Principem profiteri. & ma-
 ius imperio esse, submittere legibus prin-
 cipatum. Isidorus quoque in c. iustum
 dist. 9. iustum est. inquit, Principem
 legibus obtemperare suis, tunc enim iu-
 ra sua ab omnibus custodienda existi-
 met, quando & ipse eis reverentiam
 prabet. & in l. ex imperfecto 23. de leg.
 3. ex imperfecto testamento ait Paulus
 Iuris Cons. legata Imperatorem vindi-
 care in verecundum est, decet enim tan-
 tam maiestatem, eas servare leges, qui-
 bus ipse solutus esse videtur.

In hac q. respondeo & dico, Prin-
 ceptis & Legislator simpliciter obliga-
 tur illis legibus, quæ continent ius
 divinum aut naturale, quia hæc iura
 cum à Deo Authore naturæ proce-
 dant, supra Principem sunt, quam-
 vis ab eo populo proposita & decla-
 rata. Unde quin Princeps suo con-
 tractui vel pacto stare debeat, non ex-
 imitur per plenitudinem potestatis
 suæ propter consensum præstatum
 qui iure naturæ servandus est l. 1. ff.
 de

214 Pars V. Miscell. Caput I.
de pactis And. Gail. pract. obser. libro
2. obser. 55. n. 7. Dico 2. in legibus
merè positivis humanis sive civilibus
sive Ecclesiasticis, quædam sunt, quæ
propriè tantum ad populum ferun-
tur & Principis sive Legislatoris per-
sonam propter eius eminentiam, aut
aliam specialem rationem non con-
cernunt, & hæc sine dubio Principem
non obligant, ut si prohibeatur po-
pulo armorum aut vestium nimis
pretiosarum gestatio &c. & exem-
plum esse potest in *l. sancimus C. de
donationibus* ubi prohibetur donatio
ultra quingentos solidos sive aureos fi-
eri sine insinuatione apud Magistra-
tum, excipitur autem ibidem donatio
à Principe facta.

Dico 3. in legibus merè positivis,
quarum observatio æquè Principem
debet ac populum, uti est frumentum
& aliarum mercium taxatio, solem-
nitates actuum inter vivos & ultima-
rum voluntatum, ieiunium ecclesias-
ticum, confessio annua &c. commu-
nis est DD. distinctio inter vim Com-
tur,

Etia

ctivam & directivam, ita ut Princeps vel alius Legislator *vi coactiva* non teneatur stare suis legibus, cum nemo sit, qui eum cogat, & is potestatem mutandi, vel abrogandi legem habeat, teneatur autem (nisi habeat rationabilem causam excusantem) *vi directivâ*, hoc est, non ex vi iurisdictionis propriè dictæ, quam in se ipsum nemo propriè exercet, sed ex dictamine & directione rectæ rationis, qua se Princeps tanquam caput & membrum principale toti corpori communitatis conformat. nam teste August. *in c. quæ contra dist. 8. turpis est omnis pars suo universo non congruens*, & ne etiam à populo facile violentur leges, si ipse Legislator omnium primus in easdem committat. minor tamen culpa est & sæpe cessante scandalo tantum venialis, si Legislator contra suam legem veniat, quàm si populus, quia ille tantum ex congruentia, hic autem etiam ex obedientia ad servandas leges obligatur,

Quæ-

2 Quæritur 2. utrum peregrini & viatores obligentur legibus illius loci, per quem transeunt, si non ibidem intendant habitare? Si de legibus *iuris divini aut nature* loquamur res dubio caret, quia istæ leges ubique terrarum obligant. Idem est, si loquamur de *legibus humanis* juris communis, nam & his peregrini in omnibus locis obligantur, in quibus illæ leges vigent & observantur, quia istarum legum communium subditi sunt. Imo si ponamus aliquam legem juris communis in Patria non observari, sed observari in loco peregrinationis, per quem aliquis transit, tenebitur peregrinus ad huius loci observationem, quia consuetudo contra ius commune, cum sit odiosa, restringitur ad locum, & extraneum non extenditur, sicut statutum vel aliud privilegium locale arg. c. 2. *hoc tit. in 6.* unde licet in Hispania moris sit diebus sabbathinis comedere intestina animalium, si tamen Hispanus per alias Regiones transe-

at, eum ad abstinentiam à iure com-
 muni Ecclesiastico præscriptam sub
 peccato teneri cum plerisque DD.
 docet Navar. in Man. Confess. c. 23.
 n. 120. & Paulus Lay. de legibus c.
 12. n. 12. non obstat, quòd absens
 modico tempore fictione iuris repu-
 tari solet, pro præsentem in illo loco,
 à quo abest, & consequenter etiam
 illius loci privilegiis & consuetudini-
 bus gaudere possit, sicut in contrari-
 um argumentatur Sanch. de matrim.
 libro 3. dispu. 18. n. 7. quia illa fictio
 iuris non procedit in omnibus, sed
 in certis tantum casibus in jure ex-
 pressis, ut si Canonici vel Beneficia-
 ti à residentia suorum beneficiorum
 modico tempore absint *juxta Trid.*
sess. 23. de resor. c. 1. aliàs etiam pro-
 cederet in casu *dicti c. 2.* & excom-
 municatione per statutum Episcopi
 lata teneretur, qui extra Diocesim
 eius modico tempore existens delin-
 queret: item à sæcularibus Judicibus
 capi non posset, qui malefactor extra
 Ecclesiam immunitate locali gau-
 dentem

dentem mox reversurus exiret, quod certè contra communem doctrinam & praxim est. Interim licet hæc sententia Navari & aliorum ordinariè maximè ad evitacionem scandali tutior sit, propter authoritatem tamen Sanch. & aliorum virorum DD. qui eum sequuntur, non auderem semper alicuius gravis peccati damnare eum qui contrariam teneret, præsertim rationabili aliqua causa v. g. conservandæ valetudinis accedente, & remoto scandalo, ut si Germanus tempore quadragesimæ in Italia privatim comederet ova, caseum, & alia lactinia, quæ prohibentur in *c. denique*, *vers. par autem dist. 4.* potissima igitur difficultas quæstionis nostræ est de legibus & statutis particularibus locorum. Respondeo probabiliorē esse sententiam, quam præ cæteris diligenter examinat, & sequitur Sanch; *d. disp. 18. q. 1.* peregrinos & forenses non obligari particularibus statutis vel consuetudinibus loci, in quo per modum hospitii

repe

reperiuntur. Ratio est: ubi deficit ordinaria jurisdictione, deficit legum obligatio, quæ jurisdictionem supponit, sed in peregrinos ob brevem hospitii moram deficit ordinaria jurisdictione arg. l. heres absens. ff. de judiciis. ergo &c. Attamen hæc regulariter procedunt, nam ab hac regula aliquot casus excipiuntur, ut primò si ex transgressione legum loci alius detur scandalum, quod tamen scandalum plerumque evitari potest, inquit Sanch. c. l. vel transgrediendo occultè, vel admonendo adstantes se legibus loci ex communiori DD. sententia adstrictum non esse. 2. si mora in aliquo loco sit longior, usus communis docet, tales peregrinos debere se accommodare legibus & consuetudinibus loci præsertim in rebus spiritualibus, ut observatione festorum, jejuniorum &c. tum quod id exigat quies Reipublicæ, quæ alias ex diversis hominum moribus perturbatur, tum quod habitatores ad tempus longius in aliquo loco ibidè

K 2 quasi

quod
rinam
ec fen-
dinariè
ali tu-
tamen
D. qui
semper
are eum
æfertim
confer-
, & re-
us tem-
rivatim
ha lacti-
denique
ima igit
nostra
articula-
o proba-
ram præ-
, & se-
I. pere-
ari parte
retudini
hospiti
repe

quasi domicilium & forum compe-
tens sortiantur.

Quantum autem tempus requira-
tur ad hanc obligationem DD. inter
se non conveniunt, mihi videtur
probabilius maximè circa leges ec-
clesiasticas, quod cum Navar. *in tract.*
de jubil. not. 32. n. 43. docet Laym.
d. l. n. 1. sufficere, quod aliquis non
merè tanquam Viator mox pertransi-
ens in loco sit, sed ibidem certo per-
manendi proposito etiam ad breve
tempus aliquot v. g. septimanarum
aut mensium alicuius negotiationis
causâ habitationem aliquâ fixerit vel
conduxerit *d. l. heres absens. §. proin-*
de ff. de judiciis, & tunc statim aut pri-
ma die qua cum hoc proposito habi-
tationem sibi constituit tenebitur
nam sicut ad *verum*, ita etiam ad *quasi*
domicilium constituendū & sequen-
tem obligationem ac fori competen-
tiam inducendam nullius certi tem-
poris lapsus, sed *animus tantum* habi-
tandi & *factum* ipsum habitationis in-
choatæ requiritur, ut ex *l. domicilium*

20. ff. ad municipalem. in materia de foro compet. tradidimus. 3. contractum aliorumq; actuū solemnitates etiam à forensibus instituendæ regulantur secundum leges loci ubi celebrantur l. si fundus. ff. de evictionibus. l. 2. quem adm. testam. aper. l. 1. C. de emancip. liber. 4. ob bonum publicū & ad evitandū damnum possunt viatores certis legibus constringi v. g. ut solvant vectigalia, ne frumentū aut arma vel armorū materiam extrahant, ne ultra tridū in loco comorentur &c. hac exceptio passim quidem à DD. traditur, sed quare vel quomodo in hoc casu jurisdictionis in viatores detur, nō assignant. forsitan ista ratio non incongruè statui potest, quòd jure naturæ & gentium teneatur aliquis evitare alterius damnum, & qui sentit commodum transitus, sentire etiam debet onus legum pro bono publico introductarum, item quia transitus non aliter à Magistratu conceditur, quam sub conditione observandarum talium legum, hinc qui transire volunt ipso

facto in se prorogant, & agnoscunt Magistratus jurisdictionem *arg. l. 1. ff. de judiciis*, accedit etiam consuetudo locorum, quæ dare potest in multis casibus jurisdictionem *c. dilecti de arbitris*. Quintam exceptionem aliqui addunt in *vagis hominibus* nulum certum domicilium habentibus, sed hos non improbabiliter excusat Less. *libro 4. c. 2. n. 49.* ex eadem ratione, qua alios peregrinos, quod scilicet non sint proprie subditi illius loci, quem transeunt, & non fit in eos jurisdictio nisi ex causa *delicti vel debiti*, propter quod ubique in jus trahi possunt ob publicam utilitatem, ne à delicto impunes, vel à solutione immunes evadant.

- 4 Porro contra datam responsionem ad principalem quæstionem, contrariæ sententiæ authores, quibus absolute placet, peregrinos omnibus legibus loci adstringi, plura argumenta opponunt, quæ Sanch. *disp. 18. n. 4.* adducit & *n. 16.* resolvit, ex quibus duntaxat tantum principaliora referam: Primum

est ex c. illa. dist. 12. ibi: cum Romā venio sabbathū jejuno cum Mediolani sum, non jejunio sic & tu ad quamcunque Ecclesiam veneris, eius morem serva. Respondetur hunc textū in primis esse SS. Patrum August. & Ambros. quorum authoritas magna quidē est, sed non semper decisiva, ut dixi alibi & textus est notabilis in c. 5. dist. 9. vel posse explicari, ut contineat consilium non praeceptum, quatenus scilicet utiliter tanquam opus bonum suaderi potest hominibus, ut secundum particulares leges loci festum aut jejunium observent, non imperari vel intelligi, de casu conjuncto cum scandalo, vel quo aliquis moram longiorem in aliquo loco trahit. Secundum argumentum sumitur ab instantia, quod nimirum peregrinus Sacerdos, si veniat ad locū interdictū, non possit ibidem divina celebrare, aut mortuus sepeliri, ergo sequitur, quod leges loci obligent etiā peregrinos. Respondeo negando consequens, quia antecedens non provenit ex directa obligatione

interdicti respectu peregrinorum, sed ex incapacitate ipsius loci, qui tali interdicto directè affectus est, quâ de causa ne quidem infantes vel amentes (qui tamen interdicti & censuræ incapaces sunt) in loco interdicto sepeliri non possunt teste *Cov. in c. Alma mater. de sent. excom. in 6. p. 2. §. 4. n. 6.* reliqua argumenta pleraque dissolvuntur per exceptiones supra positas, ut de illis casibus exceptis explicentur.

¶ Quæritur 3. an peregrini teneantur legibus domesticis suæ Patriæ quamdiu in externis locis versantur? Respondeo negativè, quia statuta particularia etiam respectu subditorum non extenduntur ultra territorium statuentis *c. 2. hoc tit. in 6. l. si de jurisd.* quare non peccabit, qui festum aut jejunium in sua Patria ab Episcopo statutum alibi non servat, ubi festum aut jejunium secundum jus commune non est, nec incurret censuram Episcopi per statutum latam qui extra Diocesim delinquit.

Dico.

Dico si censura *per statutum* lata sit, nam specialiter *per sententiam* in personam lata subditum etiam extra territorium stringit ut in titulo de sententia excommunicationis explicavi. Exceptio est nisi statuti transgressio vergat in detrimentum vel injuriam loci v. g. si statutum sit, ne quis verba injuriosa contra Principem vel Magistratum sub certa poena loquatur &c. *arg. l. ult. ff. de decret. ab ord. faciend.* qua ratione etiam statutum, quod Clerici absentes certo anni tempore ad synodum vel Ecclesiam comparere debeant, sustinetur *c. ex tua de Clericis non resid.* cum enim quilibet civis & incolae naturali quadam æquitate teneatur defendere commodum suæ Patriæ, honorem sui Magistratus, hinc est, quod ad eum finem legibus rectè constringi valeat, tametsi extra Patriam existat. Sed quid si jus commune in Patria observetur, in loco autem transitus contrariâ consuetudine abrogatum sit? etiam

am hoc casu peregrinum, quamdiu
in tali loco vivit, non teneri ad ob-
servationem juris communis, cum
aliis tradit Sanch. d. disputa. 18. n.
18. & seq. & Suar. libro 2. de fe-
stis c. 15. in fine, eo quod hoc sit
quasi privilegium locale, quo gau-
dent etiam advenæ & peregrini,
& quilibet possit (quamvis non sem-
per teneatur) se consuetudini loco-
rum accommodare, unde inferunt,
Germanum v. g. transeuntem per Hi-
spaniam posse die sabbathi intestina
comedere.

- 6 Quæritur 4. an & quatenus Cleri-
ci legibus vel statutis sæcularium Ma-
gistratum obligentur? Respondeo
regulare esse, quod sæculares Magi-
stratus suis legibus directe obligandi
clericos & personas Ecclesiasticas,
vel ipsas Ecclesias potestatem non ha-
beant, c. Ecclesia. 10. hoc tit. propter
defectum jurisdictionis, à qua Cleri-
cos jure divino exemptos esse sæpius
alibi probavimus, c. nimis. de jurejur.
c. quamquã. de censibus. in 6. præsertim

si in specie & nominatim de Clericis disponant, quamvis in eorum favorem v. g. ne alienatio rerum Ecclesiasticarum valeat &c. *d. c. Ecclesia* nisi dispositio esset in *merum* favorem vel privilegium sine omni obligationis aut præcepti onere annexo v. g. ut Ecclesia gaudeat quadragenaria præscriptione, vel alia immunitate &c. Idque ex veriori DD. sententia extenditur, ut ne quidem circa bona patrimonialia *allodialia* (secus est de *feudalibus*, quæ non absolute sed sub certis reservationibus & salvo jure feudali in clericos transeunt *c. ex transmissa. de foro comp.*) statutis Laicorum Clerici subjaceant. Tum quod exemplo & argumento ducto à Levitis Veteris testamenti *Exodi 30. & Num. 18.* Clerici non tantum in personis, sed etiam rebus suis exempti sint *d. c. quamquam. & c. ultimo. ubi Glos. notabilis in verbo suis facultatibus. de vita* & bo-

& honestat. Cleric. tum etiam, quod
 lex civilis non possit aliquid sta-
 tuere in bona, nisi obligando simul
 personas ad eiusmodi statuti observa-
 tionem, sed personæ Clericorum à sæ-
 cularibus obligari non possunt, ergo
 nec bona, quæ amplius confirmantur
 ex vulgatis juris regulis, quod *accessō-*
rium sequitur suum principale, quod
quæ Religiosis adherent, religiosa cense-
antur, quod de connexis idem sit judici-
um &c. Non obstat, quod aliqua sint
 privilegia Ecclesiarum & ecclesiasti-
 corum bonorum, quæ bonis patrimo-
 nialibus Clericorum non competunt,
 uti quadragenaria præscriptio, resti-
 tutio in integrum, & similia, non e-
 nim est bona consequentia, si privile-
 gium unum scilicet exemptionis est
 communicatum bonis patrimonia-
 libus Clericorum, ergò omnia de-
 bent esse communicata, aut è contra,
 si aliqua privilegia non sunt commu-
 nicata, ergò nullum est communica-
 tum: à particularibus namque ad u-
 niversale regulariter non est bona
 illatio

illatio. sanè licet Clerici quoad suas personas indubiè exempti sint, sicut Ecclesiæ, non tamen sequitur, quod Ecclesiarum instar habeant Privilegium immunitatis localis, ut maleficos ad se confugientes semper protegere possint, quod maiores in iudicio, vel contractu læsi in integrum restituantur.

Dixi autem Clericos regulariter & directe non obligari sæcularibus legibus, obligantur tamen *indirectè* communibus legibus Reipublicæ, in qua ipsi etiam tanquam membra & concives censentur, in quantum tales leges non repugnant SS. Canonibus, aut immunitati Ecclesiasticæ, quales sunt leges contractuum, taxatio mercium, restitutio ex causa læsionis sive delicti &c. est tamen hæc obligatio non ex radice sæcularis jurisdictionis, sed solùm secundùm vim directivam, quatenus tales leges in æquitate naturali fundatæ sunt, & congruentia est, ut ad communem pacem in Republica servandam omnes

inibi degentes communibus legibus utantur, item quia leges & constitutiones Principum sæcularium in defectu Canonum generaliter à summis Pontificibus recipiuntur in c. 1. de novi oper. nuntiat. Unde etiam secundum vim *coactivam* Clerici à Magistratibus sæcularibus ad observationem legum sæcularium constringi, aut ob transgressionem puniri non possunt; hoc enim esset in eos directam jurisdictionem exercere. Imò etiam illas leges, quæ poenam aliquam continent, & irritant testamenta, contractus, vel reddunt homines inhabiles ad contrahendum vel testandum ob admissum crimen, non obligare Clericos, eo quod contineant vim *coactivam*, cum communi docet Navar. de constitut. consilio 43 n. 5.

Quæritur §. An & quando leges humanæ sive ecclesiasticæ sive civiles obligent in conscientia? Respondedo sicut subditi tenentur in conscientia obedire suis superioribus

ribus & Magistratibus tam sæcularibus quàm Ecclesiasticis iusta præcipientibus, ita etiam leges Ecclesiasticæ & sæculares, si sint iustæ in foro externo, regulariter etiam sunt iustæ, & obligantes in foro interno sive conscientiæ. *Omnis anima*, inquit Paulus *ad Roman. 13. sublimioribus potestatibus subdita sit, non est enim potestas nisi à DEO, itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, quæ autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et paulò inferius: *Iudex Dei Minister est, vindex in iram ei, qui malè agit, ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram sed etiam propter conscientiam.* Et S. Petrus in *Epistola 1. c. 2. subiecti igitur estote, ait, sive Regi quasi præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei &c.*

Videtur quidem circa leges civiles in contrarium obstare, quod leges sicut alii actus non agant ultra Legislatorum & agentium intentionem, arg. *c. ult.*

c. ult. de præbendis. & l. non omnis. ff. v. g. si certum petatur, læculariam autem fici ribus eme tot inve quo rium te su non cipio pium §. 2. gnita non herec fuerit ultra non c existi funda tæ he hered tere c nem, missio v. g.

Legislatorum intentio non sit, ferre leges in ordine ad conscientiam, sed tantum ad externum statum politicum. Responderi tamen potest, licet leges sæculares non semper obligent ex intentione Legislatoris secundi in conscientia, qui est Magistratus sæcularis, obligant tamen ex intentione & voluntate Legislatoris primi, qui est Deus, secundum allegata scripturæ loca, hinc S. Thomas 1. 2. q. 96. a. 4. ait: leges hominum justas habere vim obligandi in conscientia à lege æterna Dei, à quâ mediate derivantur.

- 8 Verum ab hac recepta sententia, quod leges justæ in foro externo sunt etiam justæ in foro interno *duæ* communiter statuuntur *exceptiones*; prima est, *si lex sit fundata in præsumptione*, tunc enim non aliter obligat in conscientia, quam si id, quod lex præsumit in rei veritate sub-

v. g. in Novel. I. c. 2. heres non conficiens inventarium tenetur creditoribus, ultra vires hæreditatis etiam, emergentia debita solvere, quàmvis tot & tanta bona in hereditate non invenerit, quia præsumptio juris est, quod cum non confecerit inventarium clam aliqua bona de hereditate subtraxerit, ut ex textu dicti c. 2. non obscure colligitur, ibi in principio, & non per ea, quæ sorte surripiunt, aut malignantur &c. item in §. 2. dabit eis pœnam exactio sua malignitatis &c. propterea si revera heres non conficiens inventarium nihil in hereditate surripuerit aut malignatus fuerit, ex communiori DD. sententia ultra vires hereditatis in conscientia non obligabitur. Licet verò aliqui existiment constitutionem Novel: fundari potius in quasi contractu adite hereditatis, quòd heres adeundo hereditatem censeatur tacitè promittere creditoribus omnibus satisfactionem, vel consequenter ex hac promissione in conscientia obligetur, prius

prius tamen quod de præsumptione
 fraudis dictum probabilius videtur,
 eo quod omnis quasi contractus
 supponat intentionem se obligandi
 ad naturalem æquitatem, nemo
 autem in dubio censi potest se vel-
 le obligare cum tam gravi suo dam-
 no, nec æquitas naturalis id suade-
 at. creditores quoque multum con-
 queri haud possunt, quia si confectum
 fuisset inventariū, ipsi non plus quam
 in hereditate repertum, accepissent.
 Similiter, ut innumera alia prætere-
 mus, quorum aliqua ex libro 2. decre-
 tal. ex titulo de præsump. desumi pos-
 sunt, familiare exemplum est ex §. 1.
Instit. de litter. oblig. ubi relinquent
 chirographum suum, in quo se de-
 bitorem fatetur per integrum bi-
 ennium apud creditorem non accep-
 tã pecuniã, postea in foro externo
 simpliciter ad solvendum condem-
 natur, nec amplius cum exceptione
non numeratæ pecuniæ auditur. Quia
 tamen hæc obligatio, quæ ex sole-
 nitate litterarum oritur, non

bet æquitatem naturalē nec consensum, nisi sub tacita conditione, si pecunia numerata fuerit, & in foro externo præsumptio sit numeratam fuisse, quod aliàs tanto tempore debitor litteras suas apud creditorem non reliquisset, ideo si veritas huius præsumptionis à parte rei non subit, & debitor nihil acceperit, in conscientia quoque ad nihil restituendum tenebitur. Non tamen idcirco eiusmodi leges in præsumptione fundatæ in foro externo tanquam iniquæ reprobandæ sunt, quia licet in uno vel altero particulari casu ob defectum veritatis præsumptæ materialiter injustæ esse possint, formaliter tamen & in genere regulariter justæ sunt: nam ad tollendum aliquod malum vel procurandum bonum in Republica (v. g. ut in exemplis propositis heredibus malignandi & debitoribus debita injustè negandi occasio subtrahatur) leges rectè ob defectum vel difficultatem aliarum pro-

pro-

probationum in præsumptione se
 fundare possunt, quia & præsumptio
 probationis species est. Præterea
 etiam hic advertendum, quod ea,
 quæ de *præsumptione* juris dicimus,
 non sint pariter de *fictione* juris acci-
 pienda, nam *præsumptio* supponit ve-
 ritatem, *fictione* autem etiam cognita
 falsitate aliquid certum statuit, ut
 propterea lex *in fictione* fundata si
 de cætero manifestè iniusta non sit,
 etiam in conscientia locum habeat.
 Ita Canonicus & alius Clericus de
 Jure communi ex legitima causa à
 suo beneficio absens, qui *fictione*
 Juris pro præsentem habetur, optimè
 conscientiam tanquam præsentem fructus
 sui beneficii lucratur, ita ratihabi-
 tio etiam quo ad effectus fori inter-
 ni *fictione* Juris retrahitur, & manda-
 to æquiparatur c. 10. de *regulis juris*
in 6. si v. g. procurator Titii sine
 mandato eius fundum aliquem ven-
 diderit, quam venditionem Titius
 primum post annum vel biennium
 ratam habeat, emptor non tantum à

die ratihabitionis, sed primæ empti-
onis fructus ex tali fundo perceptos
in conscientia etiam suos faciet.

Altera exceptio est, quod *lex merè* 9
pænalis ante Judicis sententiam non
obliget in conscientia, post senten-
tiam verò latam obliget ad non resi-
stendum, & suscipiendam pœnam,
cum enim lex debeat moribus & na-
turæ hominū esse congrua, plerum-
que non foret rationabile, ut Legis-
lator aliquem obligaret, ut sui ipsi-
us esset accusator, reus, Judex & exe-
cutor, quod naturæ admodum grave,
& contrarium existeret.

Sed ad huius exceptionis plenum
intellectum sciendum est, leges pæ-
nales alias esse *merè* & *purè* pænales,
alias verò *mixtas*: Lex purè pænalis
est, quando legislator non intendit
ad culpam vel reatum in conscientia
obligare, sed tantum ad pœnam,
quod ordinariè contingit circa tales
actus, qui absolutè non contrarian-
tur juri divino aut naturali, sunt ta-
men contra bonos mores politicos,
& eo-

& eorum intermissio confert ad Reipublicæ statum tranquillum & pacatum conservandum; v. g. ne quis noctu sine lumine ambulet, certum vestitum ornatum portet &c. sicut etiam in Religiosorum Ordinum statutis quædam censentur *merè pœnalia*, quæ ad peccatum grave non obligant (neque enim consultum, imò nec semper justum aut validum est, ut in materia leviori Prælati conscientias suorum sub gravi culpa onerent) sed tantum ad pœnam ob meliorem disciplinæ monasticæ conservationem v. g. ne Religiosi certo tempore loquantur, opus quamvis honestum sibi tamen eo tempore non concessum faciant &c. Dices, quomodo in huiusmodi actibus vel legibus potest statui pœna, si nulla sit culpa aut peccatum, cum tamen pœna describitur esse noxæ delictorum & peccatorum vindicta ac coercitio *in l. aliud* 131. *in principio. §. 1. ff. de verb. signif.* Respondetur, hic quidem non intervenire culpam vel peccatum quod

quo
Dec
mer
defe
tra
tion
dere
nalis
ram
mac
alior
in R
mixt
culp
accio
aut
hom
dupl
etian
quæ
sente
tia, n
se ac
auter
sunt
missi
quod

quod significet defectum coram Deo culpabilem, intervenire tamen culpam & peccatum significans defectum in genere moris & contra laudabilem Reipublicæ ordinationem. Aliquando verò etiam accedere potest, ut transgressio legis pœnalis inducat verum peccatum coram Deo, si scilicet fiat ex contumacia & contemptu Magistratus cum aliorum scandalo vel perturbatione in Republica. Aliæ sunt leges pœnales mixtæ, quando aliquid prohibetur sub culpa, & pœna; quod ut plurimum accidit in illis delictis, quæ juri divino aut naturali adversantur, ut in furto, homicidio, & similibus, in his porro duplex est obligatio, una ad culpam etiam in conscientia, altera ad pœnam, quæ regulariter ante Judicis & juris sententiam non obligat in conscientia, neque tenetur aliquis sui ipsius esse accusator, Judex & executor; dico autem regulariter, nam aliqua pœnæ sunt, quæ ipso jure & ipso facto admitti criminis incurruntur, & ista si aliam

si aliam executionem externam non
 requirant statim ut factum illud cui
 talis pœna ipso Jure annexa est com-
 mittitur, in conscientia locum ha-
 bent, uti sunt censuræ ecclesiasticæ
 & irregularitates quæ ipso facto in-
 curruntur, inhabilitas vel impedi-
 mentum ad electionem activam vel
 passivam ad contrahendum matri-
 monium &c. Si verò pœnæ ipso Ju-
 re illatæ etiam externam aliquam
 executionem requirant veluti a-
 missio dominiï, confiscatio bonorum
 juxta c. *cum secundum leges* 19. de ha-
 ret. in 6. privatio beneficii aut fru-
 ctuum beneficialium &c. tunc ad
 obligationem in conscientia produ-
 cendam sententia Judicis *declaratoria*
 requiritur ut rectè docet Sanch. *libro*
2. moralium c. 6. num. II. nisi lex in
 specie addat clausulam: alia etiam
 declaratione non secuta ut in Conci-
 lio Trid. *Sess. 23. c. 1.* versiculo si
 quis autem: ibi *eum* (scilicet Episc-
 opum vel Curatum non residentem
 legitimo tempore.) *pro rata temporis*
absentia

absentia fructus suos non facere nec tu-
 ta conscientia, alia etiam declaratione
 non secuta retinere posse. Ex quo textu
 bonum argumentum desumitur,
 quod sicut aliàs exceptio firmat regu-
 lam in casibus non exceptis, ita etiam
 hic exceptio specialis & insolita clau-
 sula, alia declaratione non secuta, circa
 hunc casum arguit & confirmat, quod
 aliàs ad pœnas etiam ipso jure infli-
 ctas in conscientia præstandas sen-
 tentia declaratoria requiratur. Si
 quæras, quæ sit ergo in effectu
 differentia an per sententiam Ju-
 dicis condemnatoriam, vel an per decla-
 ratoriam inferatur pœna? ne gratis
 alia pœna per Judicem, alia per ip-
 sam legem imponatur? R. hanc es-
 se differentiam, quod pœna illata
 per sententiam Judicis debeat pri-
 mum à die sententiæ, pœna autem
 illata à jure & postea per sententiam
 declarata debeat non tantum à die
 declarationis sed retro à die commis-
 si criminis ipso jure pœnam anne-
 xam habentis. sed ais, ergo saltem
 L frustra

frustraneum est illud jus retinendi
 p̄nam v. g. fructus beneficiales ip-
 so jure amissos in conscientia, si post
 declarationem omnes etiam retro
 percepti restitui debent? R. quod
 illud jus retinendi in conscientia hoc
 operetur, quod res aut fructus ipso
 jure amissi non extantes, sed inte-
 rim consumpti sive eorum aestima-
 tio aut pretium, si exinde possessor
 tempore declarationis non sit locu-
 pletior effectus, in restitutionem non
 veniant, sicut de confiscatione bono-
 rum ipso jure statuta ob crimen her-
 esis vel aliud tradit Syl. verbo heres
 I. n. 13. vers. pro his tamen. Quod
 si p̄na mortis aut mutilationis vel
 alia corporis afflictiva statuta sit, non
 potest quidem reus obligari, ut di-
 recte tales p̄nas exequatur v. g. ut
 venenum bibat, famis inedia se ip-
 sum conficiat &c. quia talis obligatio
 utpote naturæ sui conservativæ val-
 de contraria censeretur moraliter
 impossibilis, tenetur tamen post
 sententiam latam non resistere execu-
 tion

tionem, & debet etiam indirectè cooperari, quatenus est necessarium ad executionem faciendam v. g. scalam ascendere, collū præbere &c. non esset tamen gravis peccati arguendus, qui potius naturali mortis aut supplicii horrore, quàm ex contemptu Magistratus executioni minus promptè obsequeretur. Imò etiã fugientem ex carcere declinandi gravis supplicii causa quamvis justè incarceratum quàm plurimi DD. à peccato excusant, nimis enim durum videtur obligare homines in conscientia, ut media salvandi vitæ suam, quæ juri divino non repugnant, intermittant; licet per accidens custodes carcerum damnificarentur, tum quod id eorum culpâ eveniret, tum etiã quod utens jure suo non censeatur alicui injuriam vel injustitiam facere *l. nullus videtur ff. de regulis juris*, qua de re videri poterit Paulus Lay. *de legibus c. 15. n. 7.* & alii apud eum citati.

Quæritur 6. an leges tributorum & vectigalium, quæ à Dominis Ter-

ritoriorum imponuntur, obligent
 in conscientia. ? Non desunt apud
 Cov. in relect. c. peccatum de regulis ju-
 ris in 6. p. 2. §. 5. qui simpliciter negēt,
 tales leges in conscientia obligare,
 adeoque vectigalium & tributorum
 defraudatores in foro interno tutos
 esse, & tantum in foro externo si de-
 prehendantur pœna commissi, vel
 confiscationis mulctari posse. Fun-
 damentum est eorum, quod omnes
 leges humanæ habentes aliquam pœ-
 nam annexam non obligent in con-
 scientia, cum Legislatoꝝ annexent
 pœnam videatur non intendere ad
 culpam & reatum conscientiaꝝ obli-
 gare, sed solâ pœnâ contentus esse.
 Verum contraria sensentia quam tenet
 Cov. c. l. n. 5. & P. Lay. in
 Theol. mor. l. 3. tract. 3. p. 1. c. 3.
 n. 5. & alii communiter probabilior
 & tutior est, quod nimirum leges tri-
 butorum & vectigalium si justæ sint,
 hoc est, si latæ ab habente authorita-
 tem, si ex justa causa & secundum
 quantitatem communem non ini-
 quam

quam, obligent in conscientia non tantum ad solvendum, sed etiam ad non solum seu defraudatum restituendum. ratio est, quia lex vectigalium & tributorum fundatur in justitia commutativa, ex qua Principi vel Magistratui pro sua sustentatione debetur compensatio, & reditus annuus propter onera publica & curam regiminis publici, ab iis quorum gratia sustinetur. Idque valde efficaciter confirmatur ex sententia Christi de tributo à Judæis interrogati *Matthæi 22. reddite, que sunt Cesaris, Cesari*, item ex verbis Apostoli *ad Rom. 13. necessitate subditi estote etiam propter conscientiam* & *ideo enim* (nota connexionem cum eo quod dixit de conscientia) & *tributa prestatis, Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes; reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal &c.* non obstat ratio in contrarium allata, quia illud fundamentum ita generaliter positum communiter à DD. rejicitur.

tur, præsertim circa leges, quæ ex æquitate naturali aut iustitia commutativa procedunt, cum in similibus additio pœnæ principalem obligationem & præceptum non infirmet, sed potius ejus gravitatem arguat, & declaret, mentem Legislatoris fuisse sub gravi culpa adstringere. Licet interim ipsa pœna in conscientia ante Iudicis sententiam non obliget, & quamvis in conscientia sit obligatio solvendi tributum, non tamen tenetur defraudans, antequam condemnetur, bona sua proprio motu in commissum dare, vel pœnam statutam exsolvere. Addunt verò præcitati DD. & cum illis Syl. *verbo gabella 3. n. 17.* si vestigal vel tributum communi famâ vel persuasione populi reputetur iniquum aut sub prætextu sustentationis congruæ vel alterius necessitatis impositum in usus non necessarios ad nutriendam pompam superfluum vel avaritiam cederet, non oriri conscientiaæ obligationem. Quod si consideratis omni-

mnibus dubitetur de justitia tributi aut vectigalis, maximè si fuerit noviter impositum, & non antiqua, consuetudine introductum monet *Syl. d. l. n. 29. & Mol. tomo. 3. disp. 674. n. 7. & 9.* ut confessarii ante factum inclinent populum ad solutionem faciendam, ne periculo injustitiæ erga Principem exponant, sicut & alias in dubio ad obedientiam & reverentiam Principi præstandam inducendus est populus: post factum autem nec semper gravis peccati arguant, nec cogant restituere, quia in dubio melior esse potest possidentis conditio. Minor plerumque videtur difficultas facienda cum forensibus & externis: quibus ob solum transitum per aliquem locum vectigalia ac pedagia imponuntur; his enim minor est obligatio conservandi alienum Principem, quam subditis suum proprium, nisi in quantum cura alieni Principis etiam in istorum commodum redundat, videlicet ex reparatione viarum, pontium

tium, securitate itinerum, vel quod in tali loco tuto merces emi & evehi possint *Syl. d. l. n. 18.* ubi etiam *n. seq.* resolvit eos, qui exigunt vectigalia à transeuntibus teneri ad satisfactionem, si per suam negligentiam itinera & loca sui Territorii minus tuta conservarint, & exinde transeuntibus damnum evenerit, & generaliter communis est sententia imponentem nova atque injusta tributa ac vectigalia ad restitutionem, vel aliam æquivalentem compensationem teneri. Qua de re plura apud prænominatos authores videri poterunt.

II Quæritur 7. an leges infirmantes contractus vel testamenta, aut alias defunctorum ultimas voluntates propter omissam solennitatem, vel aliam causam etiam locum habeant in foro interno, ut ex tali contractu vel testamento infirmato nihil in conscientia debeatur, aut retineri possit?

In celebri controversia DD. tam Theologi quam jurisperiti in diver-

las sententias abierunt, oportet autem prænotare in quo conveniant & in quo dissentiant, ut status quaestio- nis & difficultas accuratius percipia- tur.

Conveniunt igitur primo, si con- tractus vel alius actus jure naturæ aut gentium valeat, eundem verò lex ci- vilis seu positiva non approbet qui- dè, sed nec improbet, quod tunc non detur actio in foro externo ad mul- titudinem litium evitandam, sit ta- men naturalis obligatio etiam in con- scientia stringens, & in foro externo exceptionem pariens, eo quòd jure naturæ talis actus vel pactum subsi- stat, pro ut circa pacta nuda concor- diter tradunt interpretes ad *tit. de ob- ligat. & ad tit. decret. de pactis.*

Conveniunt 2. quod aliquando lex expressè prohibeat contractum vel a- lium actum celebrari, celebratum ta- men non irritet, & annullet, adeo- què faciat quidem *illicitum*, sed non *invalidum*, cujus propterea obser- vatio etiam in conscientia obliget.

L s

quod

250 *Par. V. Miscell. Caput I.*
quod patet ex *c. ad Apostolicam: de regularibus.* ubi dicitur, quod multa fieri prohibeantur, quae si facta fuerint obtinent roboris firmitatem: sicut ibidem deciditur, quod professio religiosa non debeat fieri ante annum probationis expletum, facta tamen valeat, & sustineatur. Quod ante Concilium Trid. ita obtinuit in eodem verò Concilio *sess. 25. de regular. c. 15.* omnis professio facta ante annum 16. ætatis, vel unum probationis expletum non tantum prohibita, sed etiam annullata est. Sic matrimonium contractum non præmissis in Ecclesia denuntiationibus, vel in fraudem priorum sponsalium de futuro, vel cum voto simplici castitatis, aut alio impedimento impedi-ente, illicitum est & peccaminosum, non verò invalidum, pro ut superius *p. 3. c. 5.* explicatur. Imò communiter receptum est, quod in dubio, quando ex verbis aut circumstantiis aliter de mente Legislatoris non apparet leges prohibitorie

ita exponi possint, ut actum solummodo prohibeant, non invalidum reddant, si de cætero juri naturæ aut bonis moribus non repugnet, teste Swar. libro 5. de legibus c. 25. & 29. per notata marginalia ad Gloss. in l. 6. C. de pactis. n. 2. tum argumento c. ad Apostolicam. tum etiam ob vulgata juris axiomata, quod abrogatio juris communis & præsertim naturalis sit strictè interpretanda, neque in dubio inducenda, quod infirmitas contractus sit odiosa, & præjudicans: In similibus autem, ubi jura non sunt clara, quod minimū hoc est, minoris præjudicii vel minoris pænæ sit tenendum per regulam 30. & 49. de regulis juris in 6. Verum huic sententiæ obstat textus valde clarus in l. non dubium. C. de legibus. ubi imperator expresse rescribit: ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam haberi, licet Legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est. Idquæ con-

252 Pars V. Miscell. Caput I.
matur ex l. 6. C. de pactis ex c. imperia-
li causa 13. q. 2. ex c. qua contra 64. de
regulis juris in 6. in quibus locis sim-
pliciter asseritur; qua contra legis pro-
hibitionem sunt, inutilia infecta, &
sine viribus astimanda esse. quare ego
magis credo juri conformem doctri-
nam Gloss. & Hen. Can. in dicto c. qua
contra. de reg. jur. in 6. quod regula-
riter actus contra juris prohibiti-
onem celebratus etiam invalidus sit,
nisi specialiter aliquo jure sustineatur,
vel ex circumstantiis aliisve conje-
cturis colligi possit, mentem Legis-
latoris fuisse, actum solummodo pro-
hibere non irritare, ut in exemplis
superius adductis. Ad rationes in
contrarium facilius est respondere,
quam ad textus juris claros pro hac
parte allegatos, nam quod dicitur in
c. ad apostolicam. obtinet in casibus
in quibus habetur juris decisio, vel de
mente Legislatoris præsumptio: alia
vero juris axiomata possunt intelligi,
quando dubitatur, an certus aliquis
contractus propter particulares cir-
cum-

cūstantias in specie cadat sub juris prohibitionem, si autem constet, esse prohibitum, jam propter *cit. legem. non dubium. cum concordantibus.* non videtur amplius esse dubitandum, de ejus invaliditate.

Conveniunt 3. quod lex humana possit invalidare actum *civiliter* tantum, denegando actionem, vel concedendo rescissionem ejus per officium Iudicis manente interim *naturali obligatione*, usq; dum actus in foro externo rescindatur. veluti si minor tutore authore hereditatem lucrosam repudiarit, aut damnosam adierit, & postea restitutionem in integrum postulet *l. 1. § seq. C. si tutor vel curat. interven.* si V. g. prohibeatur, sub certa pœna venditio frumenti aut aliarum mercium extra territorium &c. in similibus casibus is, qui accepit rem alienam retinere potest usque dum à Judice revocetur, dummodo contra justitiam commutativam ob defraudationem justii pretii, vel metum illatum nihil peccatum sit, tunc enim in foro

foro

254 Pars V. Miscell. Caput I.
foro interno etiam ante sententiam
judicis restitutio facienda est, & qui-
dem ex sententiâ Sanch. *de matrim.*
lib. 4. disp. 9. n. 4. tametsi metus fu-
erit levior, qui in foro externo non
meretur restitutionem, modo fuerit
causa, *sine qua non* fuisset contractum.
Ille verò, qui promisit, & nec dum tra-
didit nec in foro externo, nec in
interno obligatur; est enim illa na-
turalis obligatio propter justam pro-
hibitionem fori externi inefficax, &
etiam in foro interno parit justam
exceptionem contra adversarii peti-
tionem. sicut regulariter, cui compe-
tit actio ad dati repetitionem, vel
contractus rescissionem, eidem mul-
tò magis datur exceptio ad retinen-
dum *l. nihil interest. & l. invitus §. 1.*
ff. de regulis juris. & dolo petitur, quod
mox restitui debet *l. dolo ff. de doli ma-*
li & metus exceptione.

Conveniunt 4. quod lex humana
possit actum aliquem jure naturæ vel
gentium subsistentem ita annullare,
ut nulla prorsus nec naturalis, nec ci-
vilis

vilis five in foro externo five interno obligatio inde nascatur, imò nec tuta conscientia in tali actu perfisti, aut aliquid exinde retineri possit. ita Concilium Trid. annullavit contractum matrimonii sine Parocho & testibus celebratum. ita lex civilis irritat contractum à pupillo infantia proximo sine authoritate Tutoris initum. *l. quod pupillus 41. ff. de condict. indeb. l. pupillus 59. & ibi Gothof. ff. de oblig. & acti.* etenim jus naturæ in genere quidem producit obligationem ex consensu, non simpliciter, sed quatenus consensus est *justus*, in quibus autem particularibus casibus consensus justus vel injustus sit, lex humana declarare & decidere potest. hucquè referri potest privilegium *SC. Vellejani* foeminae concessum, ne pro alius efficaciter intercedere seu fidejubere valeant. Item constitutio *SC. Macedoniani*, ex qua filiusfam. non tenetur reddere Mutuum acceptum, nisi cum consensu patris acceptum, vel in rem seu utilitatem ejus, aut sumptus ali-

às à patre suppeditandos versum fit,
Ntolina De I. & I. tom. 2. Disp. 30. n. 2.
Less. lib. 2. c. 20.

¶ 2. Sed jam in quinto magna est dil-
 fensio, quando lex humana præleri-
 bit certam formam actui v. g. ele-
 ctioni, alienationi rei ecclesiasticæ,
 testamentis aut codicillis &c. qua
 forma non servata actus in foro ex-
 terno invalidus reputatur, utrum in
 tali casu ab omiffam formam actus
 non tantum *civiliter* sed etiam *natur-*
turaliter annullatus sit, ut nec in foro
 interno ullum effectum habeat, ut
 qui v. g. ex non solemnè electione
 dignitatem, ex mala alienatione rem
 ecclesiasticam, ex imperfecto testam-
 ento hereditatem vel legatū con-
 secutus est, ne quidem in conscien-
 tia retinere possit?

Sanè Fachin. *lib. 4. controv.*
cap. 5. acriter contendit, solemnità-
 tate testamentorum nullam vim ha-
 bere in foro interno si constet de vo-
 luntate defuncti, adeoque institu-
 tum vel legatarium in testamento

non

non solemniter in conscientia tutum esse, imò heredem ab intestato in conscientia obligari, ut sequatur voluntatem defuncti, quamvis deficiat juris positivi solemnitas. Argumentum est, quòd ex voluntate defuncti etiam *non solemniter*, dummodo ex sana & deliberata mente procedente jure naturæ, & ex naturali obligatione debeatur id, quod defunctus voluit, licet in foro externo pro eo consequendo actio non detur, id quod non leviter hoc modo probatur, ubi solutum repeti non potest, ibi saltem naturalis est obligatio, ubi enim nulla prorsus solvendi est obligatio, quocumq; errore solutum repeti potest *l. quod indebitum & l. quod pupillus ff. de cond. indeb.* sed relicta in testamento non solemniter, & soluta repeti non possunt *l. 2. C. de fidei commissis l. non dubium C. de testamentis* ergo naturali obligatione debentur. Eandem opinionem alio fundamento adjuvat Panor. *in c. cum esses. de testamentis, & in c. quia plerique. de*

immuni. Eccles. quod solemnitates actuum & testamentorum à jure civili ex præsumptione & evitacione fraudis, quæ circa talia committi solet, inductæ sint, leges autem fundatæ in præsumptione locum non habeant in conscientia, quando de veritate & enixa voluntate defuncti constat *per tex. notab. in l. fin. C. de s. deicom.*

Histamen non obstantibus probabilius videtur quod docet Cov. in dicto c. cum esses. de testam. n. 12. & seq. solemnitates testamentorum (idem est de aliorum actuum vel contractuum substantialibus solemnitatibus, quibus non observatis in foro externo annullantur) etiam in foro animæ vim & effectum suum habere, nequè retineri posse in conscientia, quod ex contractu vel testamento nullo (citra spontaneam agnitionem heredis, de qua infra) acceptum est, è contra tutum esse heredem ab intestato, si testamentum defuncti nullum expugnaverit, utcunque de vo-

lun-

luntate eius constiterit. Ratio est primo, quod leges & præcepta legislatorum atque etiam iudicum iusta in foro externo etiam sint iusta in foro interno ut superius in q. 5. probavimus. neque esset conveniens, ut iudex alicui in foro externo iuste adjudicaret hereditatem contra voluntatem defuncti in testamento non solemniter expressam, & tamen in conscientia accipiens tutus non esset.

2. Lex est domina rerum, & potest ex causa uni dominium auferre, & contra voluntatem ejus in alium transferre, ut accipiens etiam in conscientia tutus sit, sicut in jure *prescriptionis* & *usucapionis* manifestum est, & docet idem Fach. lib. 1. c. 24. ergo multo magis ex defectu solennitatum ob publicam utilitatem introductarum poterit impedire dominii translationem contra voluntatem transferre volentis, & aliis, scilicet legitimis heredibus, præsertim filiis (quibus jure naturæ & gentium potius quam extraneis debetur *l. cum ratio ff. de bon.*

bon. dam.) adjudicare : cum minus præjudicii sit non acquirere , quam acquisitum perdere.

3. Ad voluntatem cuiusque actus etiam in foro interno duo requiruntur scilicet *voluntas* & *potentia* per *tex. in c. cum super. de offic. deleg.* prout in *Physicis* non movetur ex *mea voluntate* lapis , si pondus virium *potestati* resistat. quid quid ergo testator in testamento non solemniter voluerit effectum non habebit, si *potestas* id faciendi jure prohibente non fuit. *l. hac consultissima §. 1. C. de testamentis.* ibi *ex imperfecto testamento voluntatem etiam teneri defuncti non volumus* &c.

4. In *c. innotuit. de electione.* non obscure colligitur , quod illegitimè natus absque dispensatione electus non possit salvâ conscientiam dignitatem acceptare , licet hoc impedimentum illegitimæ nativitatis jure tantum humano statutum sit.

5. In *extravag. ambitiosa. de rebus Ecclesie non alien.* non tantum alienans res ecclesiasticas sine solennitate

te, sed etiam malè alienatas recipiens excommunicationem incurrit, quod fieri non posset, si accipiens in conscientia non peccaret, siquidem excommunicatio non nisi ob peccatum mortale incurratur. quæ duæ postremæ rationes valde obstant illis, qui putant, electionem vel alienationem rei ecclesiasticæ contra ius tantum humanum celebratam in conscientia observari posse.

Ad primum & potissimum argumentum in contrarium respondet Cov. non esse naturalem sed moralem tantum & honestatis obligationem. mihi salvo meliori iudicio videtur etiam dici posse, non probari absolutè in allegatis legibus, nec in l. ultima C. de fideicommiss. quòd relicta in testamento non solemniter & per errorem soluta repeti nequeant, cum regulare sit, quod ex omnibus causis, quæ jure non valuerunt, vel non habuerunt effectum soluta per errorem repeti possint. l. ex his omnibus. § 4. De Cond. indeb. Sed hoc, quod heres.

de cuius principali præjudicio agitur
 possit suo juri, quod haberet contra
 testamentum non solenne, renunciare,
 & agnoscere voluntatem defuncti,
 idquæ juris interpretatione censetur
 facere solvendo minus solenniter
 relicta, postquam agnitionem non
 sit amplius locus pœnitentiæ *jur.*
reg. 21. in 6. quod semel placuit amplius
displicere non potest. ita non obicere
 colligitur ex ipsis textibus allegatis,
 in *d. l. non dubium. 16. C. de Testam. ibi*
etsi voluntas defuncti. circa legata,
fideicommissa legibus subnixa non sit,
tamen si heres. sua sponte agnoverit,
implendi eam necessitatem habeat. similis
 textus est in *l. 2. C. de fideicommiss. ubi*
 heres comperiens voluntatem defuncti
 non solennem, & tamen solvens,
 juris interpretatione censetur eandem
 approbare. Deniquè in *l. fin. C. eod.*
 quæ clarius repetitur in *§. fin. 1. de fideicom.*
hered. dicitur, quod testator si
heredem heredis elegerit & c. ideòq; suppo-
 nendum, quod heres de præstando fideicom-
 misso fidem suam interposuerit,

rit, aliàs enim si contradixisset, non potuisset testator *eius fidem elegisse*. & hoc si de foro *externo* loquamur: quantum ad forum *internum* quaestio eò recidit, an dicta *juris interpretatio* ex qua solvens inutile relictum censetur approbare voluntatem defuncti, in effectu sit *praesumptio*, aut potius *factio* juxta tradita superius §. 3. q. 5. quod cum dependeat à voluntate legislatoris, quæ diversimodè à DD. explicatur, ideo non est facile certum aliquid statuere. fermè mihi verisimilius videtur, dictam interpretationem in effectu *fictioni* comparari, quia legesitate simpliciter volunt, ut defuncti voluntas semel agnita, firma maneat, ex qualiquali obligatione inde exorta, nolim tamen contrarium erroris damnare.

Cæterum verò si ponatur casus, quòd heres non habuerit certam scientiam voluntatis defuncti, sed solummodo consilium scripturæ aut depositioni testium non solènter relicta per errorem juris solverit, an tunc re-
peti-

petitionem non habeat? id in dictis legibus non deciditur. nequè etiam, an ex sola conscientia voluntatis defuncti, qui necdum solvit, ad solvendum teneatur? licet enim ex voluntate defuncti sive naturalis sive moralis obligatio nascatur, ea tamen (*sine spontanea agnitione heredis d. l. non dubium*) inefficax est, sicut obligatio pupilli sine tutoris autoritate. Quod autem quidem ajunt, hanc obligationem operari retentionem per remedia juris etiam in conscientia avocabilem, puto ita intelligendū, quod rem ex testamento non solenni sine vi aut fraude obtentam liceat quidem retinere, quamdiu dubium aliquid de valore testamenti, vel an heres ab intestato secuturus sit, & agnitus voluntatem defuncti superesse potest, non autem, si manifestè constet de invaliditate testamenti, & simul de facto heres ab intestato declararit voluntatem suam, quòd jure ex lege sibi competente contra voluntatem defuncti uti velit, tamen

decretum Judicis non intervenerit, cum enim sciam me perditurum causam in judicio, planè æquitas naturalis non admittit, adversarium justam causam foventem per molestam litem cum jacturâ temporis, expensarum, amicitia, animi pacationis vexare.

Ad alterum respondetur negando, quòd leges præscribentes actibus formas substantiales fundentur in præsumptione, licet motivum condendæ legis fuerit evitatio fraudis. Neque cessante ratione legis in particulari casu cessat lex generalis formam actui statuens, nisi ratio generaliter cesset. sicut si matrimonium hodie post concilium Trid. coram centum testibus absque Parocho contraheretur, non ideò valeret, tametsi in hoc casu periculum abnegandi matrimonium cessaret. Alias instantias, quas adducit Fach. l. c. quòd multa negentur in foro externo, quæ non obligant in foro interno, sicut exempla ponit de denegata actione ob lationem infra dimidium justis

M

pre

pretil de adione quanti minoris vel redhibitoris ultra annum vel medium non extensa, facile est resolvere ex superius dictis, quod nempe aliud sit adminuendas lites actionem in foro externo denegare, & aliud ipsum actum eiusque obligationem annullare.

§. IV.

De promulgatione acceptatione & abrogatione legum.

SUMMARI A.

1. Scriptura non est de substantia legis.
2. Qualis promulgatio & scientia ad obligationem legis requiratur.
3. Ante lapsum duorum mensium non obligantur scientes.
4. Quid sit speciale de stilo curie Romane.
5. Legi valor an dependeat à populi acceptatione.
6. Contra legem dissimulante legislatore non acceptatam currit consuetudo.
7. Differentia inter abrogationem derogationem, dispensationem & declarationem.
8. Statuta inferiorum à superiore confirmata. à quo revocari possunt.
9. Plures utilissima regula observanda circa legum interpretationem.

Quam